

ACC. N:R **M. 9691: 1-15.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Carl Sandberg*
Härad: *Ö. Göinge* Adress: *Tufvult.*
Socken: *Örkensved* Berättat av: _____
Uppteckningsår: *1945.* Född år _____ i _____

Skånska förbannelsen; släktkrönikor från
Örkensveds socken.

n. 1-15.

Skriv endast på denna sida!

M. 9691:1-15.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

S L Ä K T E N S F Ö R B A N N E L S E.
(Släktkrönikor från Örkeneds socken, Kristianstads län.)

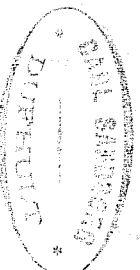
av

A b e l s o n .

1 9 3 4 .

inlämnat 1945.

SVERIGE S. O. L. J.
27 JAN 1934
DVBHULT

M. 9691 : 1.

Första Kapitlet

Larsson var en välbärgad bonde med en averterkningsbar skogspark värd en förmögenhet på 1850-talet.

Jorden var bördig och gav rika skördar även under torra somrar, då andra i trakten fingo missväxt på sina tegar skulde lätt skötta och av god beskaffenhet.

Barnen; August, Carl, Sven Johan och Ingrid, växte upp till synes friska i ungdomsåren, men framtiden hade andra överraskningar av sorglig art, som barnen fått i arv av i viss mån degenrade förfäder.

Detta kom icke till synes eller utbrott förrän längre fram i deras liv, men då så mycket sorgligare.

Enda dottern Ingrid blev så småningom gift med Ola Persson, en bra och hurtig bondpojke från granbyn i söder, som fick övertaga sin faders välskötta och välfyllda gård, med finhugna trappstenar vid huvudingången, en sål-synt förteelse på den tiden här i trakterna.

Möblerna voro av finaste ek och björk, gjorda på särskild beställning av en berömd möbelsnickare från grannsocknen mot Kristianstadshälet.

Dess make fanns icke på långa håll i någon vanlig bondgård, utom i herrskapsvåningarna i t. ex. våra småstäder.

I de stora skogarna som tillhörde sistnämnda gård, fanns mängder av olika slags villebråd, som tjuvskytterna i lugn och ro fingo njusas efter behag, ty gårdens ägare tog ingen notis därom, då ladugården var full av olika sorts vanliga husdjur, som mer än väl täckte behovet av kött till vardags och vid de stora kalasen, vid olika festliga tillfällen, som isynnerhet vid juletiden, voro beräknade för sitt slöseri med mat och dryck.

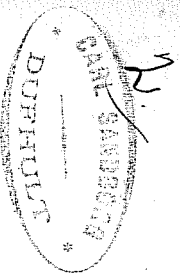
Ty på gården fanns även bränneri och brännvinet inbars vid sådana tillfällen i stora kopparkrus, som påfylldes så snart de voro tömda.

Ingen vidare begränsning på sugandet förekom vid sådana tillfällen, utan östes direkt i t. ex. kaffekopp-en eller toddyglasen.

Den av gästerna som sade nej tack innan en halvliter brännvin var konsumerad, ansågs vara en stackare, som ingenting vågade och blev utskräddad av de andra, som kunde förtära otroliga mängder under dagens lopp och framåt nattkröken, ty var brukligt hålla på till framåt morgonen efter, då det icke fort gick två till dagar i sträck, utan uppehåll, med en stunds sömn då och då så att värsta ruset gick över till en del och nya angrepp kunde göras på det överlastade smörgåsbordet, som icke dukades av på flera dagar, utan påfylldes med nya rätter, eller ökade mängder av samma rätter som förut förekommit.

Under tiden roade sig ~~my~~ ungdomen med dans, mästadels på logen efter dragspelsmusik, eller fiol och stundom fanns någon kringvandrande speleman som trakterade även andra sorters musikinstrumen och som i sin ordning trakterades med mat och fylla, så att glädjen stod högt i tak.

På den tiden fanns intet ordnat fattigvårds-väsende, utan de som behövde, fingo efter behag vandra från gård till gård, där de i sådana här fall fingo äta och dricka

av vad huset förmådde vid tillfället ifråga.

Bland sådana vandrande gäster förekom stundom ~~numra~~ personer, som ersatte ortstidningar, vilka på den tiden sällan fann vägen hit, avlägset från postanstalter, som det var för över 30 år sedan.

Aftonbladets Halveckouplaga, var den vanligaste och lästes i bolag av flera närboende granar i tur och ordning, så att innan den siste som skulle läsa den, var i almänhet tidningen omkring en månad gammal och i vilket skick kan man lätt tänka sig, efter läsning ~~en~~ och omild behandling av kanske 20 - 30 personer.

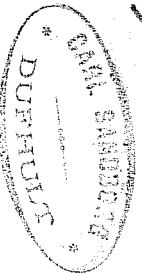
När sedan sista familjen grundligt studerat samma brukade ~~makulaturen~~ fördelas så gott sig göra lät mellan de olika familjerna och användes på de mest otroliga sätt, som t. ex. till ersättning för gardiner, då i nederkanten klipptes uddar eller liknande, eller som bordduk i köket där familjen alltid åt utom vid högtidliga tillfällen, då storstugan och s.k. framkamrarna användes, eller som smörpapper m.m.

Dessa kringvandrande gubbar och gummor utströckte ofta sina vandringar till angränsande socknar, där de antingen räknade släktskap med någon, eller på annat sätt skaffat sig bekanta genom sin nyhetsförmedling, ty just därigenom voro de i almänhet välkomna och kunde om kvällarna vid furusticksbelysning förtälja de mest intressanta nyheter från alla gårdar de besökt och att besöket icke alltid var så kort, framgår därav att stundom stannade en sådan i synnerhet vid juletid, när visthusboden var väl-försedd, ofta i veckotal och var familjen ifråga kyrkligt sinnad, som det hette, brukade han eller hon läsa högt ur t. ex. Norborgs Postilla, Johan Arndts Sanna Kristendom, Skrivars Själskatt, Lutherska Kyrkans Bekännelseskrifter och naturligtvis Bibeln, Svenska Psalmboken i främsta rummet. ~~Även~~ brukade sådana gubbar om förhållande så medgav hjälpa till med vedhugsnig, kanske även tröskning med slage, eller som det hette i almänhet (pläjel) och på sätt fingo de ju inblick i vardagslivets gång på de olika ställen och som talförheten under årens lopp uppväts medhans ju att tala om hur den och den hade det, hur de levde i vardagslag, som i detalj skildrades genska omilt, då tryckfrihetsförordningen icke reglerade deras utsägo om de mest intima förhållande där och där, i den socknen och i den socknen.

På så sätt kunde man hemma vid spinnrocken, träslöjden, ullkardorna, eller vad man sysslade med de långa vinterkvällarna, få reda på vilken gjorde de bästa läggknivarna (fickknivar), liarna, rävsorna, dömbjällrorna, vävskedar, snusdosor, seldon m.m., varför någon annonsering på annat sätt var obehövis och gällde därför för vederbörande tillverkare av dessa saker, att stå på god fot med dessa kringvandrare om de skulle vänta bli rekommenderade i gränsocknarna och få åtgång för sina alster.

Hur husliga de och de flickorna voro, huru många tusen dalar (en dal 17 öre) de medförde i hemgift, deras utseende, sinnelag och mycket av intim art, vilket även gällde såväl herarna (pojkar) som grebborna (flickorna).

Att detta var det roligaste samtalsämnet, är lätt-förklarligt även den tiden, då många av de äldsta aldrig

M. 9691:3.

varit utom socknens gränser i hela sitt liv. ty då fanns ju här i orten inga andra kommunikationsmedel, än gå till fots eller som de mera välbärgade åka efter hästskjuts.

Tränräknat de som utvandrade till Amerika, ansågs den berest, som till exempel varit i Stan och uttagit hypotekslån på sin gård, när fickorna bortgiftes och skulle ha sin hengift, då syskonskaran var stor och den egentliga rikedomens bestod i gårdens värde, som icke kunde fördelas.

Eller någon i orten, som kanske brukade köra till Blekinge silläger och hämta sill, vilken såldes på kyrkbacken om söndagarna, räknades även dit.

På kyrkbacken kunde man även sommartid, förutom sill, köpa liar, rävsor, brynstenar och vetebröd samt hemmakokta pepparm/ntskarameller, som s.k. Glasjon hämtat med sin dragkärra ända ner i Broby, omkring 5 mil härifrån.

I kyrkstallarna, belägna intill kyrkbacken, kunde den som så önskade köpa bir, d.v.s. lageröl av "Ladebengt" en f.d. storbonde, som på grund av lättja och superi måst gå från sin stora bra gård nere i Hundehult och var nu bosatt i en liten stuga nära kyrkan.

För en tolvskilling fick man tre flaskor bier, som förtärdes på stående fot bland installerade hästar.

De duktigaste birdrickarna kunde förtära omkring trettio flaskor under söndagens lopp och dinglelade ofta omkring bland kyrkofolket, då dessa efter en till en och en halv timmes lång predikan kommo ut ur kyrkan.

Prästen drundrade på predikstolen mot den syndiga supseden, såväl i stallarna som i tvenne kaffekrogar, vilka lågo i omedelbar närhet av kyrkan och där resten av brännvinet förtärdes, som en del korgmakare och skogsägare köpt med sig hem från "Svensagården" i Ubbträkten sedan de avyttrat sina korgar och bräder.

Själv var visserligen prästen icke mycket bättre, men han söp hemma i prästgården och merendels bättre drycker än vanligt "bonnabrännvin".

Han var på senare tiden av sin prästatid här, nästan allt i allom i den då nyinrättade sockensparbanken.

Att det var böndernas i banken insatta pengar, som prästen söp upp, blev icke uppdagat förrän lång efteråt, då det vid en mera noggrann granskning, av bl. a. en på orten boende handelsprätron, inflyttad från Blekinge.

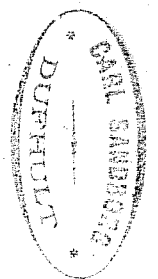
Bristen skulle vara omkring 80.000:- kronor, sadet det och prästastackaren, som fört slarviga böcker, eller kanske icke fört alls emellanåt, ty han brukade ofta emot insättningar hemma i prästgården, eller vid kyrkan om helgdagarna, fick stå som syndabock för hela bristen och sedan avtjäna sitt straff på fängelset i Kristianstad.

Visserligen viskades det ganska högt om att revisorerna delade resten av pengarna mellan sig, så att bankens alla tillgångar voro förbrukade och satte skuld på prästem.

För att tysta munnen på de värsta sladderkärningarna, skänkte handelsmannen en vacker och dyrbar ljuskrona till kyrkan, vilken än idag hänger främst i kyrkan och han blev av efterträdande prästen offentligt avtackad i kyrkan, för sina flitiga kyrkobesök och sin ofler villighet till Herrans Hus.

41

M. 9691:4.

Några år senare dog vår donerande handelsman och efterlämnade, utom änka och tio barn, även en förmögenhet av omkring 100.000:- kronor.

Änkan fortsatte sina flitiga kyrkobesök, satt alltid i främsta bänken, vilken ansågs som herrskapsbänken och var ärad och vördad i många årtionden därefter.

W inst halva förmögenheten, sadet ha kommit genom en livförsäkring, som tecknats endast några år innan döden kom och befriade honom från en livsförsäkring som tecknades, i många år, men som förbisets då försäkringen tecknades, av läkaren, som var god vän i familjen och kanske släkting.

Den ende bonden, som vid bankens fallisemang, kunde lägga sin skuld som borgesman, kontant 30.000:- kr. på bankens bord, var en bonde söderut i socknen, Nilsson i Stora Sjöaboda och han behövde ändå icke skrapa kistbotten, utan var till synes lika välplacerad efteråt.

Vårre gick det för en del småbönder överallt i byarna som gått i borgen för varandra, varför de ramlade allihopa och de flesta fingo gå från sina gårdar och söka sin utkomst på bästa sätt och deras efterkommande finner man i våra dagar inom arbetar- och hantverkskretsar i socknen.

Liksom även efterkommande söner och döttrar till storbönderna, som på den tiden hade egna brännerier. Spritmisshandelsbrukets förbannelse kan spåras inom flera generationer här i socknen.

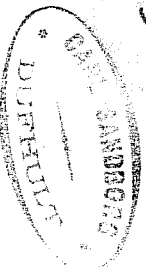
Stor Svens Nesse hade fått en riktig brännvinsnäs, och kunde hända att han för främmande kunde skämta om sin röda näsa med "korinter" och fråga om de kunde gissa, vad han kunde värdera sin näsa till?

Då svaret blev negativt, brukade han nämna den summan verkligen rumlat upp under årens lopp, omkring ett-hundrafemtio tusen kronor och därigenom satt hustru och barn på så gott som bar backe.

Karl Abrahamson, var storbonde i närheten av kyrkan och räknade sig till s.k. bondadeln och lär verkligen härstamma i rätt nedstigande led från snapphanetidens officerare enligt släktkrönikeutredningar.

Han var även handelsman och tog som de andra sina varor från närmaste handelsstad Karlshamn, han var tillika bränneriägare och storsupare och överdängare i att berättatroliga historier isynnerhet nidiistorier om prästmän, som voro illa tålda, när de höll efter ^{högga} ned med sina stränga straffpredikningar över dryckenskapen och dess fördärv.

På äldre dagar var samme handelsman uppöfadsman inom socknen för häradets brandstodsbolag och glömdede redovisa till sist, för omkring 30.000:- kronor, som fick anskaffas av en broder, boende mittför mittgången till kyrkan, även han mycket kyrksam, fastän onda tungor visste berättat om förbindelse med stortjuvar i trakterna och delning av tjuvgodset, som lagt grunden till hans stora förmögenhet, som numera skingrats för alla vinder av släkt i flera led, ty han dog vid hög ålder som ogift, fastän barn saknades inte, men de voro utom och erhöilo vissa legat i form av ~~egna~~ hem m.m.

En broder till sistnämnda abrahamsöner var medecine doktor men dog helt ung av spritmissbruk, vällevnad och utsvävningar i unga år, efter att varit provinsialläkare i mellersta Skåne något år.

En annan reste till Amerika och försvann för alltid på vad sätt blev aldrig klart utrett.

Flera av släkten ha slutat sina dagar på det gamla fattighuset, som lär varit alldeles överfullt av vågghyra.

Det var en liten lög byggnad i en våning, lågt till taket så att långa personer fingo gå krokiga inomhus och några rum så små att fattighjonon voro faktiskt hoppackade som sillar och en fasa för alla gamlingar, som hällre gingo omkring och tiggde eller sålde vetebröd, nåsdukar e.d. än överlämnade sig åt fattigvården.

De fattigas barn såldes som s.k. köpebarn till den vilken tog hand om för lägsta summan och behandlades sedan som slavar, så att de i allmänhet ledo av frostsador i både händer och fötter, fulla av skabb och ohyra.

En sådan minns jag som kamrat i småskolan i Runmetorp mellan åren 30 - 34 i förra århundradet.

Han hette Olof och fick lida mycket smädelse och förargelse bland kamraterna för det han var "köpebarn".

Jag tyckte synd om stackaren och delade med mig av den rikliga matsäcken mor lagt i min dekorerade skolkorg.

Hjälpte när han fick stryk och värnade honom på bästa sätt, så långt jag kunde.

Ären gingosin vanliga gång till framåt omkring 1908, då jag var tjänsteman och riddare av penna, så fick jag utanför kontorsfönret se en ovanligt elegant ung man gå fram och tillbaka framför fönstret och betedde sig som ville han tala med mig, men ville icke gå in och störa under tjänstetid kunde jag förstå.

Jag som för tillfället var förste man på kontoret gick då ut i något låtsat ärende, han kom då fram och presenterade sig som f.d. köpebarn Olof, nemera välbestäld Konditor i stora staden Köpenhamn.

Han frågade om jag kunde gå med på Hotellet, ty nu var han i tillfälle bjuda på en hela Champagne av dyraste märke, som Källarmästaren förde i lager.

Då det var nära stängningsdags, gick jag en kvart senare med honom på Hotellet, där jag för övrigt hade hel inackordering och Källarmästaren nyste i sina långa svarta munstacher, när jag kom med en sådan fin kund.

Som jag var synnerligen måttlig även på en sådan dryck som Champagne, gjorde vi icke stor åverkan på flasken, men under kvällens lopp skildrade han sina mundär även efter rymningen till Danmark.

Han berättade om sina fäders missgärningar in på barnen allintill tredje och fjärde led, för den förbannade spritens skull. Om mord i fyllan och villan, om tyranni i hemmen, om moralisk förnedring i alla dess mäst avskyvärda former och tårar syntes i ögonvrån, när han svurit vid sig själv att aldrig sprit i sådan mängd att det förvillade omdömesförmågan och detta hade han också hållit ändå in i våra dagar, där han sitter som välbestäld ägare av ett riktigt första klassens Konditori i Nordens

M. 9691:6.

största huvudstad i förhållande till landets folkmängd. Storbondesonen på Svanagården Stor Tryls, var hans värsta plågoande, men han fick sitt straff även han.

När fadren dog och överlämnade gården med bränneri och eget vattensåg i närheten av vår gård, hamnade han neråt Skåne och ingen hörde av honom på årtionde, men så en gång fann man en full trashank liggande död en vintermorgon i hjälfrusen på en gödselhög.

Vid närmare undersökning befanns det vara just han.

Hans rika och under välståndets dagar högfärdiga syster Ottilia Amalia fick ut och försörja sig som hushållerska för en tivelaktig storgubbe i Välsingsborgstrakten. Hon hade under många år i sitt rika föräldrahem en matfriare från en by i sydligaste hörnan av socknen, som brukade vara i hennes hem i veckotal och de båda disponerade då hela "nastun" övervåningen i den stora tvåvåningsgården och ryktet ville förtälja många fula saker om dem som de gjorde sig skyldiga till under årens lopp.

Fästmannen blev sedan inblandad i en fasanfull tragedi, som hände i Rågehultatrakten och som fick sin avslutning vid ett supgille, då en rik, ung och väcker bondson därnere försvann och hitades långt efteråt i sjön, som låg nära gården där kalaset varit.

Han hade bästa turen hos en rik bonddotter från Granngården och skulle därför till vad pris som helst rödjas ur vägen hade beslutats i fyllaroch villan av de andra rivalerna.

Det konstaterades, sades det, att han levande med en stor slaktekniv hade berövats vissa ömtåliga organ, innan han sänktes ombunden med stenar i sjön.

Vem som förrovat brottet, blev aldrig uppdragat, men supkamraterna misstänktes och en viss avsky visades dem, av alla människor som kände till förhållandet, så länge de levde, men de försvunno alla till det förlovade landet, utom ovannämnde fästman, som sedermera skaffade sig en gård i Örnabökula.

Men någon välsignelse ville aldrig följa hans till synes yttre välstånd. Det sades att spöken följde honom nästan ständigt, när han någonsång färdades i närheten av sjön ifråga som lågt helt nära stora vägen.

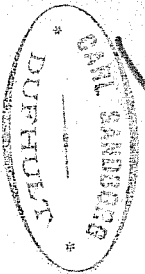
Någon nytta gjorde dock brottet, ty det berättas att han hela sitt återstående liv aldrig förtärde sprit.

Han är nu borta för flera år sedan och vid ett besök på hans f.d. gård, kände jag mig riktigt kuslig till mods, trots det var en solig och vacker vårdag med glatt sällskap i vår nya Överland Whirpet vagn.

Överallt såg förfallet och ruskigt ut, det hela verkade som tillhåll för tjuvar och rövare, avlägset som det ligger utmed en liten avtagsväg från stora landsvägen.

Även därvid gården ligger en liten mörk och trolsk skogstjärn, där näcken och sjöjungfrun kan tänkas ha sitt tillhåll, för att inte tala om forntida fantasivattendjur.

Man tyckte sig riktigt se hur fasanfulla drakar reste sig ur jättebottnen och sträckte sina jättehalssar mot en, så det kändes som en lättnad ur gastkramningar när jag gjorde helomvändning med bilen och for därifrån.

M. 9691:7.

På Lassa-Ingriids gård gick allt till synes rätt bra en tid, Ola söp och rumlade så ofta tillfälle yppade sig och dessemellan utan att invänta sådana tillfällen, om blott brännvin stod att få för byte med lantmannaprodukter, då kontanter började fattas.

Men så började fattigdomen komma in på livet, När han skulle svedja ett område i skogen, som låg helt nära kronoparken och elden icke kunde hejdas utan gick in på kronoparkens område och förstörde ett stort område med ung vacker planterad skog, vilket renderade Ola stort skadestånd till kronan, måste han börja ta bankelån, det ena efter det andra och för att få borgenärer måste de supas fulla innan de voro pigga att skriva på.

Barn kom omkring vart annat år och snart blevo de halvtjogget tills bordet i köket, som började se smutsigt och ovårdat ut. Barnen voro trasiga och smutsiga och Ingriid behövde så småningom använda Olas gamla pjäxor, som hade utslitna resårer vid sidorna, så att kjolkanterna hängde upp sig på isynnerhet bakre pjäxläddret, som bildade en spetsig vinkel uppåt.

För att i största möjliga mån dölja eländet, brukade hon begagna så långa kjolar att de släpade på marken och vid regnig väderlek drog med sig bl. a. hästspilling och föroreningar från vägbanan. För den som kom i hennes närhet förnams en vidrik lukt från såväl kläderna, som upptrunade tänder och elak andedräkt, vilket dock icke hindrade att Ola vid upprymt humör, kallade henne för sin lilla docka, ty i flickåren var hon finkladd som en fin sådan.

Ola själv började se åtskillig förfallen ut, ty ingen av fruntimren hemma, då även båda flickorna voro vuxna, kunde eller ville sy i t. ex. en knapp eller laga ett hål på hans kläder.

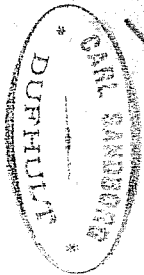
Själv försökte Ola ~~och~~ trots allt, alltid behålla sitt goda lynne och var av gammal god kärnsläkt, som inga motgångar tycktes kunna krossa, hur svåra dessa än kunde vara, att hjälpa sig själv med tappade knappar, som ersattes med en täckespik e.d.

Var det en knapp som med tillhjälp av hängslen höll byxorna i rätt läge, som ramlade ut, klarade han det genska finurligt enligt samma princip, som skaklarna med tillhjälp av s.k. "selakaggar" fästes vid hästens seldon och när alla knapparna fallit ut ur den gamla lugselitna och fälda rocken, som han fått för körsior hos närmaste handelsprätron, brukade han binda omkring livet utanpå rocken med ett s.k. sockertoppastreck.

Sedan kunde han sela sin lille och magre hästkräke och spåna den för ~~den~~ gamle och skrämlige smålänningafjädervagn och ställde kosan mot kyrkebyn, där han alltid kunde krängla sig till ett riktigt "häckafulle", så att stackars Ola hade svårt råka hem, men hästen gick hem själv om Ola sov dödfull i vagnen och inte bråkade med tyglarna, ty då kunde det gå lusteliga till.

Jag minns en mörk vinterkväll, när jag fick höra en hästskjuts utan vidare köra upp på stationens plattform och fortsätta längs åt järnvägslinjen mot en bro, som låg strax bortom yttersta växel, där järnvägen gick över en rätt vattentätnik å eller stor bäck.

Springande uppmann jag Ola och frågade vart han

M. 9691:8.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

skulle hän och fick till svar att "jag skall hem till min lilla docka, kan han väl begripa".

Jag fick honom att vända och i riktning mot hemmet.

Kanske en timme eller så, därefter fick jag ånyo höra en hästskjuts som körde in på bangården och när jag kom ut igen var det inte Ola omigen, som körde mot järnvägsbron.

Då tog jag tyglarna och skjutsade Ola till en bekant till honom på hemvägen, som hjälpte honom hem till lilla dockan och sin trygga sovsöffa.

Även den är värd en kort beskrivning betr. inredning och utstyrsel.

Madrassen bestod av prima "ruhalm" råghalm i klippor. efter tröskning med slaga, brukade den uttröskade vinter-råghalmen buntas i s.k. klippor.

Ovanpå halmen var lagd en trasmatte, vilken tjänstgjorde som lakan och sedan lite trasor efter f.d. utslitna sängtäcken jämte den gamle utslitne överrocken, utgjorde filt för att skydda Ola för vinterkylan, som även förnams inomhus, då bränslat merendels utgjordes av lite sura grenar efter "fårariskärvar" och icke lämnade någon värme att tala om efter sig.

Fårens vinterföda utgjorde då merendels av torkade lövkärvar efter björk och asp, vilket efter det dessa träd fällits på hösten, grenarna avskars med en "risbit" i ungefär meterlånga stycken och hopbuntades, samt fingo torka ute och bärgades sedan och sattes på vintern i fårahuset på i jordgolvet nedstuckna krakar eller störrar, som voro spetsiga i övre ändan.

När fåren avätit ~~en~~ lövet, vad de ville ha, samlades sedan resterna som kallades fårariskärvar i stora högar, utanför fårhuset.

De användes sedan företrädesvis som bränsle i bakugnen, dit de inkastades hela eller delade.

Om man någon morgon hade ärendet till Ola innan han var uppstigen, fick man se råghalmen uppsparkad vid fötterna, så den ~~skack~~ alshögt över soffgaveln och den s.k. "skacktebrädan" blottad.

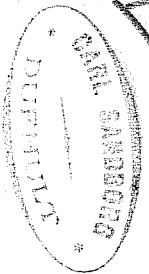
Skacktebrädan, som även finns på, jag tror, Nordiska Museet i Stockholm, var en fångsfälla för de blodtörstiga sälleksapsdjuren nattetid.

Det var en bräda av något hårt träslag som bok e.d. ca. 4 tum bred och en ungefärlig alns längd, med avslutning som ett handtag i ena ändan.

På den ena sida fanns en massa små borrade hål, som icke gick helt igenom brädan. Denna sidan med hålen vändes mot sänghalmen, när brädan trängdes ned mellan halmen och långsidan av soffan.

Om mornana om fångsten varit god kunde vart enda hål vara fullt med dessa blodsugare och då togs brädan ut och på förstustenen, som merendels var sliten slät, slog man brädan med hålen neråt och det vimlade av dessa kryp, som försökte sätta sig i säkerhet, men det gällde vara rask i vändningar och trampa ihjäl varenda en med träskobottarna, som voro slätslitna och lämpliga vid sådana tillfällen.

Denna skacktebräda var ombärlig i alla bonnegårdar och var därför en av de viktigaste smärredskapen i ett

M. 9691:9.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

välordnat hem på landet icke allenast i våra trakter, utan säkerligen mycket utbredd, som en fin uppfinnning på området ifråga.

Jag besökte Ola en av hans sista sjukdomsdagar, som slutade med befrielse från alla besvärigheter här i vår på besvikelser så rika och växlande tillvaro de åren vi förunnas traska omkring som små förgämliga kryp i förhållande till det stora okända.

Han dog sedan någon dag senare i sin sofa bland halmstrån, som då stodo högt i luften i soffans båda ändar och hans enda trasiga rock hade han dragit väl över sig, där han till hälften satt död, när de andra på morgonen kommo in i stugan, där han brukade ligga.

Ingen kunde önska honom åter till det liv han var tvungen att leva tillsammans med sina barn, som alla voro mer eller mindre idioter och hans lilla docka liknade numera mera ett surt trasbylte, än en docka.

Sonen Johan visade redan vid konfirmationsålder, tecken till att vara människoskyggs och började ströva omkring i traktens skogar, noga undvikande människor och deras boningar.

Sina maltider, vintertid, brukade han intaga ensam på logen, dit han smög sig nattetid, på vilket ställe Ola brukade sätta ut mat om kvällarna.

Där placerades även gamla kläder, som Ola fick än av den ene än av den andre, som Johan drog på sig när de han hade på sig icke längre ville hänga kvar på kroppen.

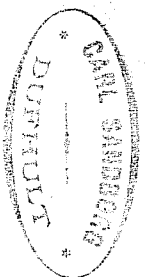
Om vintarna brukade Johan insvepa fötterna i konstgödningsäckar, som han funnit tömde någonstädes i gömmor, och fötterna blevo därigenom så stora, att han nästan kunde gå ovanpå snön utan att sjunka ned något nämnvärt i snön. På somrarna däremot levde han i stor utsträckning av skogens bär och vildfrukter och drack ur bäckar o.d.

En gång kom en person till mig och meddelade, att tåget tröiligen kört över en person, som stod död, stöttad mot järnvägens stängsel, någon km. norr om stationen.

Det var ju min tjänstefolk ta reda på hur därmed förhöll sig, varför jag i sällskap med min gode vän handelspatronen traskade iväg till uppgivet ställe för att undersöka förhållandet.

Då vi kom till det angivna stället, fanns där ingen varken död eller levande varelse, men vi kunde av den nedtrampade lungen spåra honom, som vi misstänkte vara Johan och mycket riktigt, under en tät gran några hundra meter in i skogen syntes ett misstänkt mörkt bylte, ligga hoprullat ungefär som en igelkotte.

Handelspatronen, sade med samma, jag känner igen min rock jag skänkt Ola, och vi försökte tala vänligt med Johan att följa med hem, så skulle han få mat och dryck och vad mera som kunde behövas, men var omöjligt få svar eller få se honom i ansiktet, som han i hoprullat tillstånd gömde så gott kan kunde och gick icke med milt våld få honom att ändra läge, utan jag betraktade honom från sidan och fick se en mycket skäggig, men ren kind och ovanligt välvårdade händer, med skinn så fint som på en ung sömmerska. Naglarna hade bitit av och naturligtvis tvättat sig i vattendrag, som fanns gott om överallt i skogen.

M. 9691:10.

LUND 1914-15
FOLKMINNESBOK

Så småningom ombesörjde ju fattigvårdsmyndigheterna, att Johan kom i vägg till Lunds Hospital, där han stannade för vård något år, men på föräldrarnas entreggna böner kom han tillbaka för vård i hemmet.

Men då han berövades sin frihet att fritt få ströva omkring i skogarna, hotade han sin far Ola med en yxa, som han lyckats komma över och måste sedan inspärras i en formlig kätte i en kammare intill köket, där han behandlades mera som ett missvårdat husdjur, än en människa.

Där fanns intet kärll för föroreningar, utan golvet beströddes med strö liksom i ladugården och när Johan efter flera års inspärning i sin kätte, även dog där, skulle f.d. drägonen Jövenkvist ombesörja rengöringen i kätten och där där fanns då omkring 8 - 9 skottkärror fyllda med något, som måste bära benämningen gödsel.

Ungefär samma öde drabbade även en annan bror till Johan, Carl, tror jag han hette, men dog ändå icke hemma, utan i Lund, på förut nämnda inrättning.

Båda systerna till Johan och Carl, vistaödes i hemmet många år därefter och gingo i almlåhet klädda i grova stickar, som de snott om livet och bundit med "tättar" eller utrivna smala tygremor i stället för kjolar och sällan fick någon människa se dem, ty kom någon gående förbi gården bråkade de försvinna som skrämde rättor e.d.

Jordbruket och ladugården, har för länge sedan sålts till närliggande storpatron, med villkor att de tillsvidare skulle få bo i sitt forna hem, så länge det orkar motstå stormar, så fallfärdigt det ser ut.

Välkivilliga grannar föreslogo Ingrid på sin tid att i synnerhet yngsta flickan Anna-Stina kunde försöka få någon plats, ty i tonåren var hon något så när normal, men Ingrid svarade, "mina grebbor behöva inte ut och tjäna" och därvid blev det.

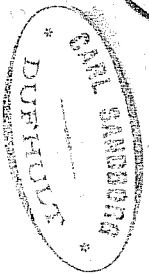
Sonen Bror August, har efter flera kurer på förenämnda vårdanstalt, blivit något bättre och stundom visat tecken till lust för arbete, men sysslar mest med att skala käppar och störar av krokiga oformliga trägrenar, som icke kan användas till annat än bränsle.

En syster till Ingrid, Blenda Amanda, var också fin i ungdomen som en liten docka och blev så småningom bekant med en från dollarlandet hemvändande smålänningapojke Nickolaus Magnusson.

Bekantskapen resulterade i det ofta vanliga, då icke äktenskap blir följden och i sorg och grämelse häröver berövade hon sig livet med på den tiden brukliga försörvständstickor och dog på ett stenrös utmed vägkanten något tiotal meter från det egna hemmet, där hon hittades.

Sången gick i min ungdom, att det spökade allddeles farligt i det röset många år därefter, i form av svarta hundar släpande långa kettningar efter sig och brukade hoppa på bakvagnen när vissa vägfärande färdades förbi nattetid, då hästarna brukade draga och bete sig som de fått ökad last med tusentals kg. och blevo svettkörda på något hundratal meter, varefter hundarna hopade av försvinnande mot röset till.

Ingrids bror Sven Johan Petter, var vid vuxen ålder

M. 9691:11.

en fasa för alla som färdades förbi gården, ty han såg lömsk och farlig ut och talade aldrig med någon främmande människa.

Han gick hemma på gården, men näst såg man honom ute på gården, där han gick omkring utan att syssla med något nyttigt och såg ut som han genom fädrens missgärningar adragit sig Gudarnas förbannelse och dog sedan på vad sätt visste ingen med bestämdhet.

Padren Lasse själv råkade ut för en ond bråd död, genom olyckshändelse i laden jämte logen.

Onkter som han i allmänhet, råkade han spettsas på uppsatta sädesstörar, vilka trängde in ena ljumsken och förstörde tarmarna, så kan lär ha dött under de hemska ste plågor man gärna kan tänka sig.

Den andre sonen Karl Adrien Antipas övertog därefter den stora värdefulla gården, med den stora s.k. "trättaskogen", ett namn som den skulle fått genom sin anledning till trätor och gräl mellan familjemedlemmarna om vem som skulle få mesta möjliga ~~äro~~ densamma.

Efter Gubbens död blev det fart på avverkningen och det mesta blev omsatt i brännvin och snart brukade Länsmannen göra täta resor till gården för utmätningar, ty Antipas betalade ingenting förrän Länsmannen kom och då han fick förebråelser därför, brukade han humoristiskt svara, att han fick så stora bra kvitto av Länsmannen.

Och vid något tillfälle lär han sagt till Länsmannen det vore bäst flytta till gården, så finge ~~han~~ ^{han} öfver så lång väg för de täta utmätningarna.

Men de stora kvittona blevo dyrbara och efter något årtionde, måste gården säljas och i sinom tid skaffade sig Antipas, med tillhjälp av tvenne söner, som förtjänade lite pengar på arbete utom hemmet, ett litet kronotorp icke så långt från gården, där ~~en~~ ^{en} såm tillbringade många år i sus och dus tills alla resurser voro tömda, då han fick flytta till den yngste sonen nere i Skåne, som efter några års vistelse i Amerika tjänat så han kunde köpa en liten gård.

Något av de sista åren han hade gården, hade han som vanligt varit körande i Killeberg eller Osby med bräder och supit upp de pengar han fått för dem och kommen på hemvägen ramlade han av vägnen i närheten av handelspatronens butik och blev liggende mitt på vägen, under det hästarna fortsatte hem till gården.

En spjuver som sett honom ligga dödfull på vägen hade tagit sig för att klippa bort hans långa munstacher vid ena sidan, vilket han icke märkt, utan när han sedan så småningom omhändertogs och traskade in i butiken, som var i närheten, gjorde handelsmannen honom uppmärksam på vandaliseringen av den vackra skäggväxten och följden blev att även den andra måste kapas bort.

Vid ett annat tillfälle hade ortens Folkskollärare ett ärendé till Antipas innan skolan började en kall vintermorgon, då vår gode Magister fick på långt håll ~~något~~ ^{något} mörkt stort föremål ligga mitt i vägbanan.

Frånkommen fick han se Antipas ligga i en stor vattenpöl, som under den kalla natten fruset till en tjock stark is, vilket till resultat att Antipas fullständigt

M. 9691:12.

låg fastfrusen vid vägen och sov fortfarande.

När han blev väckt började ju försöket få honom loss, men kunde icke ske på annat sätt än hämta spelt från gården och på så sätt bryta upp honom.

Han forslades så fort sig göra lät till hemmet och bäddades ner i varma sängkläder.

Några dagar senare träffades de båda herrarna ånyo och på Magisterens fråga hur det nu var med hälsan, svarade Antipas, att det måste väl ha skett något särskilt, ty så frisk och pig hade han icke känt sig på länge.

Vid vägskälet till Bökenhyttan låg till för ca tjugo år sedan en liten jordstuga, ingrävd i en backe på så sätt, att mot vägen där dörringången placerats, låg dörrtröskelpartiet i nivå med vägbanan, men lite längre in i backen, låg kojans tak på själva marken och på den gaveln saknade stugan ~~hva~~ fönster, som i stället voro placerade, ett litet nära taket på var sin sida på jordkulan.

Stugan bestod av endast ett enda rum, som tjänade alla de behov en hel våning gjorde på större ställen och ingen förstuga som skyddade för kalla vindar och yrsnön på vintern.

Här bodde i många år en familj på sju eller åtta personer och barnen växte upp till något så när duktiga människor, de flesta äro numera danska medborgare sedan många år tillbaka.

Husfadren, som kallades för dränganessen, brukade stundom försöka genom arbetsbyte få en skjuts neråt till något fiskeläger i Blekinge havsvikar och där köpa en eller flera sillådor, som jämte andra varor inköpta, merendels i Kärshamn, för någon handelsman i orten, varefter återresan anträdades, uträknat så att de skulle hinna vara hemma å kyrkbacken tidigt på söndagsmorgonen, för att där avvitra det mästa av sillen.

Resterna fingo de hemnavarande hustru och barn steka och salta betydligt, så att var och en icke åt upp mer än högst två st. till en måltid.

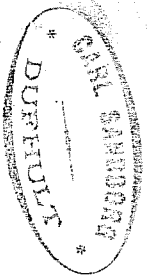
Det mästa av nettobehållningen av dessa fiskeaffärer som blevo ganska blygsamma, när omkostnaderna frändragits, omsattes i brännvin och vid sådana tillfällen fingo hustru och barn reda på att de funnes till.

Svordomar och stryk fingo de vara beredda få utan någon anledning alls.

Svarade någon, skulle de ha stryk för det och förhållandet var det samma om ingen svarade på hans oförskämphetter vid sådana tillfällen.

Vid ett liknande tillfälle tog han i vredesmod en av de minsta, lille ~~hus~~stuv, som icke var mera än omkring ett par år gammal och kastade honom med sådan kraft i väggen i hörnan där den stora familjesängen stod, att den lille fick ryggskador, som resulterade i att han blev puckelryggig för hela livet.

Han blev därigenom oförmögen till vanligt ^{helt}arbete och vart skräddare, men var tyvärr lika svag för den kära kaffegöken som fars hans varit och vid ruset en gång då vägarna voro isbelagda, råkade han halke kull och skade sin puckel och avled efter några timmars plågor. Fadren försvann vid en silfresa och kom aldrig

mer tillbaka för att slå hustru och barn. Bonden som skjutsade för honom väntade ett helt dygn i silalaget, men ingen visste vart han tagit vägen, utan måste anträda återresan ensam och trots allt blev sorgen i den lilla jordstugan stor, ty de brukade då och då åtminstone lite färsk sill till potatisen, som fick utgöra den huvudsakliga födan doppad i sillake, där det stundom även fanns någon kvarglömd storsill på botnen av tunnan. Bättre lottade grannar fingo på bästa möjliga sätt hjälpas åt skaffa dem det allra nödvändigaste till mat och kläder, så de icke skulle svälta och frysa ihjäl i den kalda och fuktiga jordhålan.

 Ännu en minns jag som kunde sägas vara föremål för släktens förbannelse, nämligen den s.k. "Kaladäggan".

Fattig hade hon blivit och svårt hade hon det på många områden, men hon var dock en föregångskvinna om man så vill kalla det.

Ingen i östra Göttinge lär ha talat en mera oförfalskad ursprunglig folkdialekt, vilket kom till den då hos den s.k. "Mjårabengtan", en gammal kokerska med anor, inackorderade, til. Dr. Lektor i svenska vid ett av våra större statsläroverk m.m. N. Nilsson, som ~~här~~ ^{senare} satte sig i förbindelse med då på 1890-talet ung Amannens, sedermera en känd storhet på folkdialektforskningens område.

Kaladäggan blev då inbjuden av dessa båda vetenskapens representanter på en kopp "abert" kaffe och snart kom språkläddan i gång och Amannenson som tillika var en skicklig stenograv, hade jämte lektorn mycket roliga stunder, när hon, som var känd för en första klassens sladderkärning kunde hälla på i timtal utan en sekunds uppehåll, med de mest tokiga och litet ekivåga historier, som hon hört under många decenier, ty hon var vid tiden omkring 80-85 år och rynkigare i ansiktet än gamle Rockefeller.

Hon var dock mest känd för sin monopolställning på det sedelösa området och därav namnet "däggan" som i folks omdöme innebar bristande respekt för själte budet.

Det gick så långt på det området, att det påstods hon en aftonstund mötte själva "Hornpelle" i en stillig gentlemans förklädnad på vägen Dönaberga-Trollabackarna men den gången höll det på gå "hus i helsike med kala-däkan", ty efteråt fick hon "blodgång" som höll på kosta henne livet och var verkligen sängliggande i årtal, men blev dock någorlunda frisk igen, men aldrig fullt återställd.

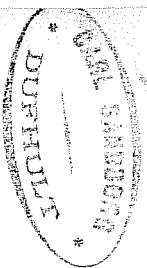
På senare åren "ansade" hon gravar åt så många hon hann med, men det oaktat hon därigenom kunde tänkas vara påmind om "vår dödlighet", skulle hon vara immen för religiös påverkan, påstods från tillförlitligt håll, ty hon var i s.k. pastorsförhör mer än en gång, men var ohjälplig på området ifråga.

Hon bodde i en liten kåk, som ännu kan beskådas av den som intresserar sig för hur primitivt folk verkligen kunde bo i forna tider. Väggarna på tre sidor, urgröres av upplagda stenar, ungefär av ett stenrös utseende och på fjärde utgrävd i en backe, så taket på den sidan i nivå med jorden och jordtorvorna äro sammanhängande med gräs och växtlighet vid sidan av, med endast en enda fönsterglugg på hela "stugan", belägen ca. 2 - 3 km. från byn.

M. 9691:14.

Andra Kapitlet

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Genom dessa skildrade människoöden, har jag velat i mån av förmåga försöka ~~tydligt~~ belysa olika släkers s.a.s. förbannelser, som de genom ärvda dispositioner av i andligt hänseende något efterblivna förfäder, dels genom spritmissbruk ytterligare ~~problematiska~~ förvärrat till nackdel för sig och de sina, dels genom eftermål med för nära släktingar. Förhållandet är ungefär analogt med tillståndet i en blekingeförsamling, dit en av våra världsberömda vetenskapsmän för något år sedan förlade sina observationer för ärfthighetsforskningar.

I sin sedermera offentligt gjorda redogörelse för på ort och ställe gjorda iakttagelser och undersökningar i kyrkoarkivet och av gångna tiders prästmän gjorda berättelser på dithörande område, kunde ifrågavarande vetenskapsman ställa en ganska tillförlitlig analys över den både fysiska och psykiska degenerationen, som blivit en följd av de under decennierna, ja till och med århundrade begångna synderna mot sunda ~~natur~~lagar och försummelse av hänsyn till det kommande släktets s.k. förädling.

Ice en dag för tidigt, ha våra Myndigheter på allvar upptagit från om sterilisering av andligt och fysiskt mindervärdiga, för fortplantning av människosläktet icke önskvärda individer.

Betr. förädlingen inom området för våra husdjur, har det varit aktuellt länge överallt, där rationell husdjurskötsel förekommit och varför skulle det icke vara lika viktigt med människornas förädling, som husdjurens?

En modern och väl utbildad godsförvaltare, skulle snart anses vara olämplig för sin uppgift, om han även använde de mindervärdiga, missväxta, rasförädlade och rent av odugliga djuren, inom maskulinna området isynnerhet, till fortplantning av djurbeståndet.

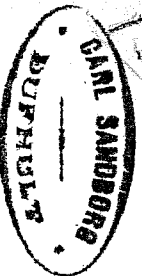
I vår moderna och upplysta tid, anser jag för min egen del, att icke ens religiösa hänsyn i detta fall, får lägga hinder i vägen för det ovan sagda.

Konsekvenserna skulle säkerligen så småningom visa sig i minskat antal brottslingar på alla områden och resultatet bli minskad frekvens vid våra olika sorters straffanstalter, uppfostningsanstalter och vårdhem m. fl. liknande inrättningar och således till fromma för staten och i sista hand för oss alla ~~andra~~ fullt normala och var på sitt område fullt utbildade och nyttiga medborgare.

På kyrkligt område erinras vi om vårt ansvar, som skapade efter Guds avbild, vilket blir lite tragiskt att använda på alla dessa asociala individer, varför det, från lekmannens synpunkt, blir svårt tolka som något stridande mot grundtanken i vår religion.

När frågan, troligen i en snar framtid kommer på kamrarnas bord, blir den säkerligen grundligt ventilerad från såväl rent vetenskapligt som sociala synpunkter och hoppas den går igenom, till fromma för oss alla och säkert ingen till skada, eller förlust under sunt föräldransvar.

Hur många intelligenta och tänkande fäder, har icke med ledsnad iakttagit vissa av sina egenskaper, som han visst icke skulle överså på sina kära barn, så småningom visa sig i form av svaghet för vissa, ~~lätt~~ kalla dem

M. 9691:15

ovanor, svagheter e.d. framträda ganska tydligt och för tanken på det berättiga i önkemålen, då det gäller att uppnå idealiet i största möjliga utsträckning, som begagnats av någon av våra idealister, som skämtsamt sagt på området ifråga, "att man bör välja sina föräldrar med urskillning".

Och där återkommer vi till det glädjande rasförädlingsresultatet bland t. ex. hästar, nötkreatur, hundar och fjäderfä, kaniner, för att nu endast nämna några exempel, som vi uppnått under årens lopp.

Särskilt när det gäller ärfliga sjukdomar av respektabel art, måste det kännas olyckligt, när vederb. föräldrar betänka saken ur ansvarig synpunkt.

Under detta resonemang, har jag visst icke ett ögonblick tänkt förringande på uppföstrings betydelse, men förutsättningarna och dispositionerna för förmågan att tillgodogöra sig undervisning och fostrans välsignelser måste finnas, om lärare och föräldrar i förening ska se sitt arbete krönas med framgång och välsignelse m.m.

Den moderna, av mängen kanske med löje nämnande, vetenskapen, nämligen, psykoanalysen, har jag i mån av förmåga försökt studera ganska grundligt och med respekt, ty vid dess analysering blottas mycket, som annars gärna undgår vår upmärksamhet, liksom vid varje annan vetenskaplig analysering på vilket område det än gäller.

Där gäller nog i viss mån samma lagar som göra sig gällande på t. ex. det kemiska området, där vetenskap och moderna instrument i förening göra storartade upptäckter, som till och med belönas med Nobel-pris och vars bedömande och uppskattning väl ingen med saken bekant, skulle vilja vara förmäten att sätta sig till domare över.

I långa tider ha vi och särskilt våra moderna husmodrar, med intresse följt utvecklingen på t. ex. det näringsfysiologiska området, varför skulle vi då helt och hållet visa oförstånd och motvilja för vetenskapens rön på ett område, som är av oändligt större betydelse och välsignelse för hela mänskligheten?

När nämnda förhållande tillämpats några årtionde, tror jag icke heller, att de som valt föremål för undersökning och behandling behöva känna sig ha förlorat något av den utomstående obegripliga och kanske och till synes överdrivna föräldrakärleken och släktkänslan.

Kärleken i dess ädlaste form, kommer ju mest till uttryck i förhållandet mellan en moder och hennes barn, såväl inom människosläktet, som inom djurvärlden, men behöver visst icke vara barnlyst för dem som, av en eller anledning aldrig få glädja sig av egna barn, ty otaliga exempel finns på, att kärleken kan bli lika stor och uppförande mellan barn och fosterföräldrar, vilket jag vet av egen erfarenhet, då min mor dog från mig när jag var endast tre år gammal, och jag lär enligt enligt åsna vittnen, som berättat det för mig ~~min~~ såsom vuxen, att jag vid tillfället ifråga stod på förstugubron och ropade, "Ni får icke köra bort med min mor."

Större kärlek, än jag lyst till mina fosterföräldrar, ~~med~~ verkligen varit som riktiga föräldrar, kunde jag aldrig känt gentemot min egen mor.

568